

Солун 1925 чылдын август 31-д үнүп эгелээн

ШЫНЫ

№ 125 (15345)

1994 чылдын август 17, среда

Ат салган шагы 24.00 Садар өртөө 150 дубл.

Тыва Республиканың хүнүнүң, Кызылдың үндезилеттинип тургустунганының 80 чылынын, „Наадым-94“-түн, байырларды республика найысылалынга бедик көдүрлүүш күннүң байдалынга эрткен.

ҮШ ХҮН УЛАМЧЫЛААН ҮШ ДАКПЫР НАЙЫР БАЙЫРЛАЛ КЕЖЭЭЗИ

Карангы, бүргө хунде хүнүн херелери бичин дидиктан чайыналып, өттүр чырып кээри дег, август 13-14-15-тиң хүнери — Республика хүнүнүн, 1994 чылдын малчынар Наадымын, Кызыл хоорайнын тургустунганының 80 чылдын байырларды хөй-хөй ижигилерин сепкил-сөгүмүгө бо берге үдө улуг өөрүшкү, сепкил ханышкыны чедирген. Кызылдар, республиканың бүгү кожуун, ларыдан келген төлөкчилер, өске төлөкчилер, ден чаалттымын келген аалчылар ол байырлардага тураскааткан хөй сангып хемчеглерге киржип, көрүчүдөр бооп, мага ханлар өйнап-хөгел, талалды алган.

Көрүчүдөр бооп, мага ханлар өйнап-хөгел, талалды алган. 12 шақта шөлге хөгжүм чагыдап үнгөн. Башкарчы Тыва Республиканың аалдардыг арзиз Хертек Ширин-оолдун чарлап, чалааны биле Тыва Республиканың Президентин — Чазаның Баштыны Ш. Д. Ооржак орадакчылары В. О. Оюн, Б. С. Шырап олар анга тиккөө улуг ак өгден тыва идик-хелтиг үнгөш, багашта белгези аытарын мунулапкан, парадка чыскаалган кожуун төлөкчилеринин болгаш чыылган чонун баары биле эргетке тускай тудуп белгези сена баарыга кээп доктаган. Тыва Республиканың Президентин Шериг-оол Днязикович Ооржак сенага чүп кээп, чыылган чонга Республика хүнү, Наадым болгаш Кызыл хоорайнын 80 чыл ою-биле таварыштыр, бо шак дакпыр байырларды биле байыр чедирип, Наадымны ажиттыгара чарлаан. Президент орадакчылары биле калы Наадым ажалышкынындан ооруптарга кожууннар төлөкчилери аат парадан эрттирген. Биле калдыг аял-шынчылар айттар чок дээр, мунукуларын кеттиргени база озагай, шупту атуулу тыва езу-биле дериттинген, кижилер база тыва идик-хелтиг.

Наадымны Президент ажиттыгара чарлаанын соон дарыг сенага лама-башкы Тевул Джамба Сүлдүмүн (Б. Э. Солунан) ууртуулаан биле бөлүк лама-лар мерген, номанды. Шынап-ла, Наадым ажалышкынын, апаа тураскааткан бо хемчеглерин Тываның Топ хүрээнин шөлүнгө эрттирген байр озагай ужу-уртагалды да болду. Ол дугайында хөй кижилер озапалар демделген турар болду.

Мерген соола сенага Тыва Республиканың Көдөз ажалы-агыл болгаш ары-чөм яамзынын сайылы С. Х. Монгуш үчүп кээп, Наадымны киржикчилеринге, кожууннар чалаттырып келген көдөз ажалы-агылын хөй сангып айтты.

ЯРМАРКА

Август 13. Эртеннин 8 шак четпэнде-ле Кызыл хоорайнын Эки турачылар кудумчунун эгезинден рынок аксынга чедир делгирилер, үкентик машиналар эзелгилер, кызылчыларга болгаш аалчыларга яны-бүрү барааннарны, амданыг аш-чөмөрүн бараалдаг берген. Чүү чок дээр!

Чыылган чон бо ярмарканын озагай болган талаларын демделген биле, чамлык чүүлдерге хомудалып илердин турду. Каш-даа кижилер тыва чөмөр: сонган дат-ган, ааржы-курут, быштан дээр өскө-даа чөмөрүн селди алыр дээр хөкөк кылып, ярмарканы бир кылдыр эрдеп тышпаан, хомудан эрдеп калганын илердеп тургангаалаар болду. Совхозтардан чангас «Халың» совхоз адрезин бижип алган сметана, бышкан ээт салдып турду.

Тыва Республиканың Президентин Ш. Д. Ооржак орадакчылары биле калы Наадым ажалышкынын, апаа тураскааткан бо хемчеглерин Тываның Топ хүрээнин шөлүнгө эрттирген байр озагай ужу-уртагалды да болду. Ол дугайында хөй кижилер озапалар демделген турар болду.

Тыва Республиканың Президентин Ш. Д. Ооржак орадакчылары биле калы Наадым ажалышкынын, апаа тураскааткан бо хемчеглерин Тываның Топ хүрээнин шөлүнгө эрттирген байр озагай ужу-уртагалды да болду. Ол дугайында хөй кижилер озапалар демделген турар болду.

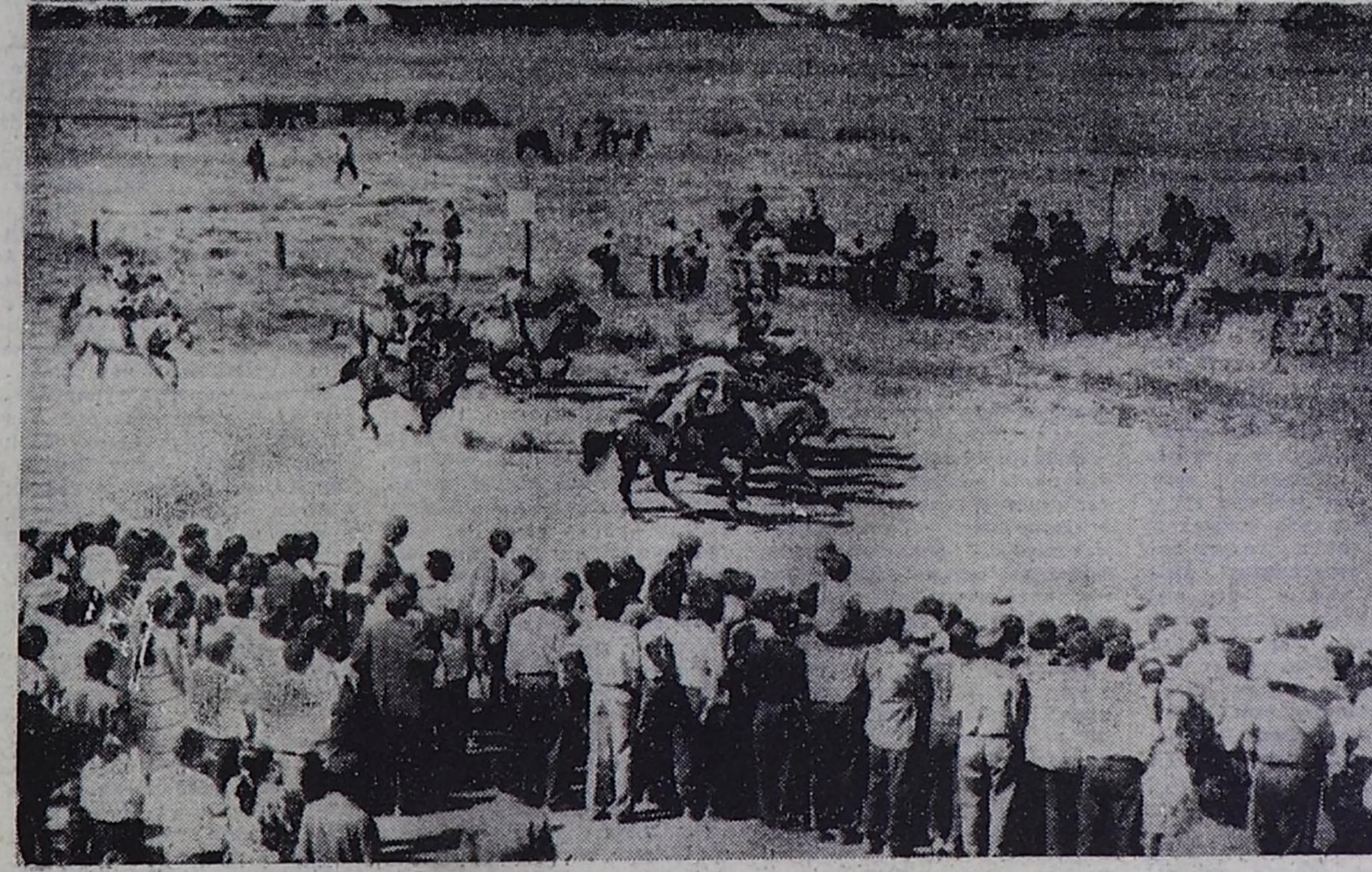
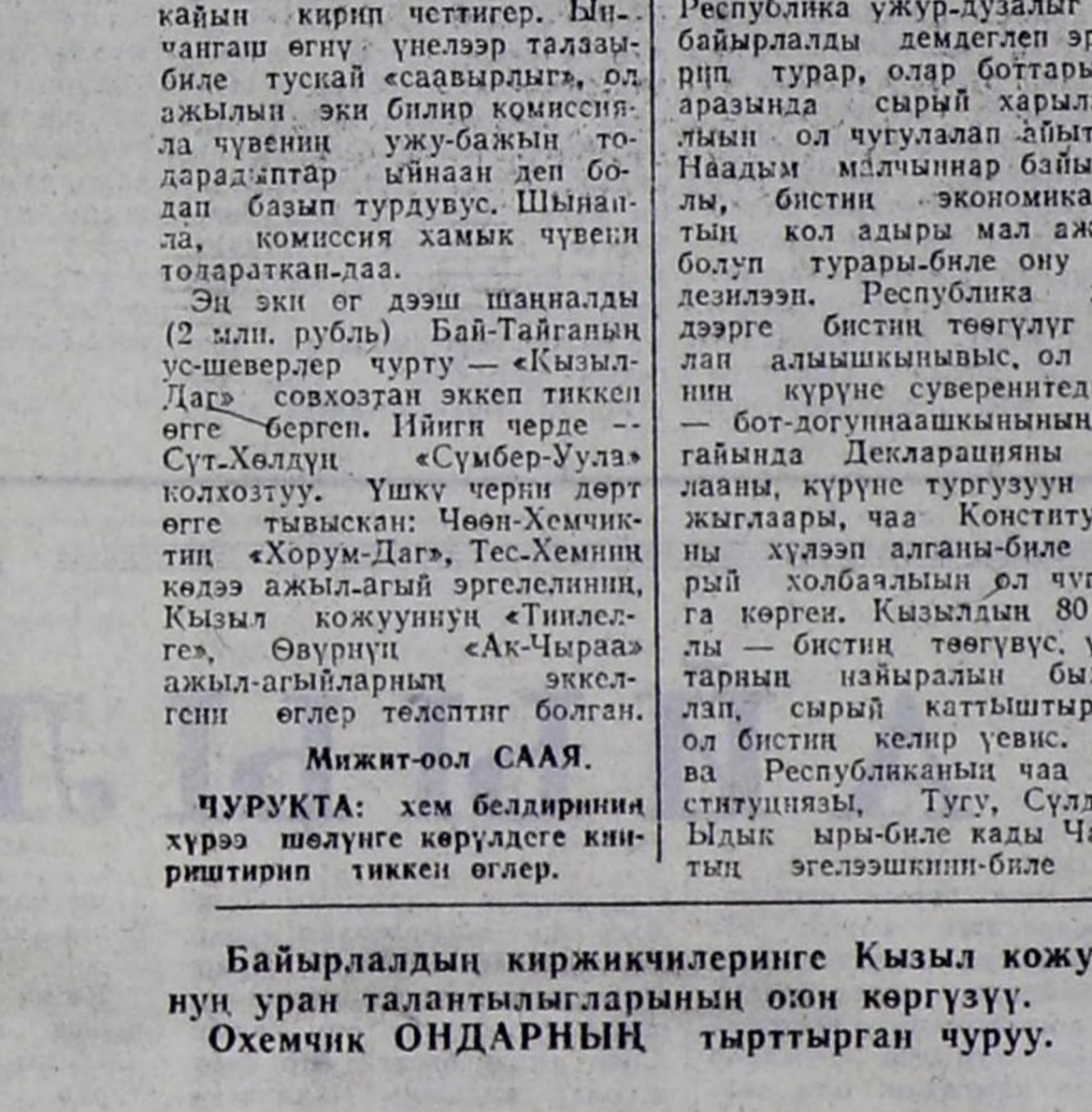
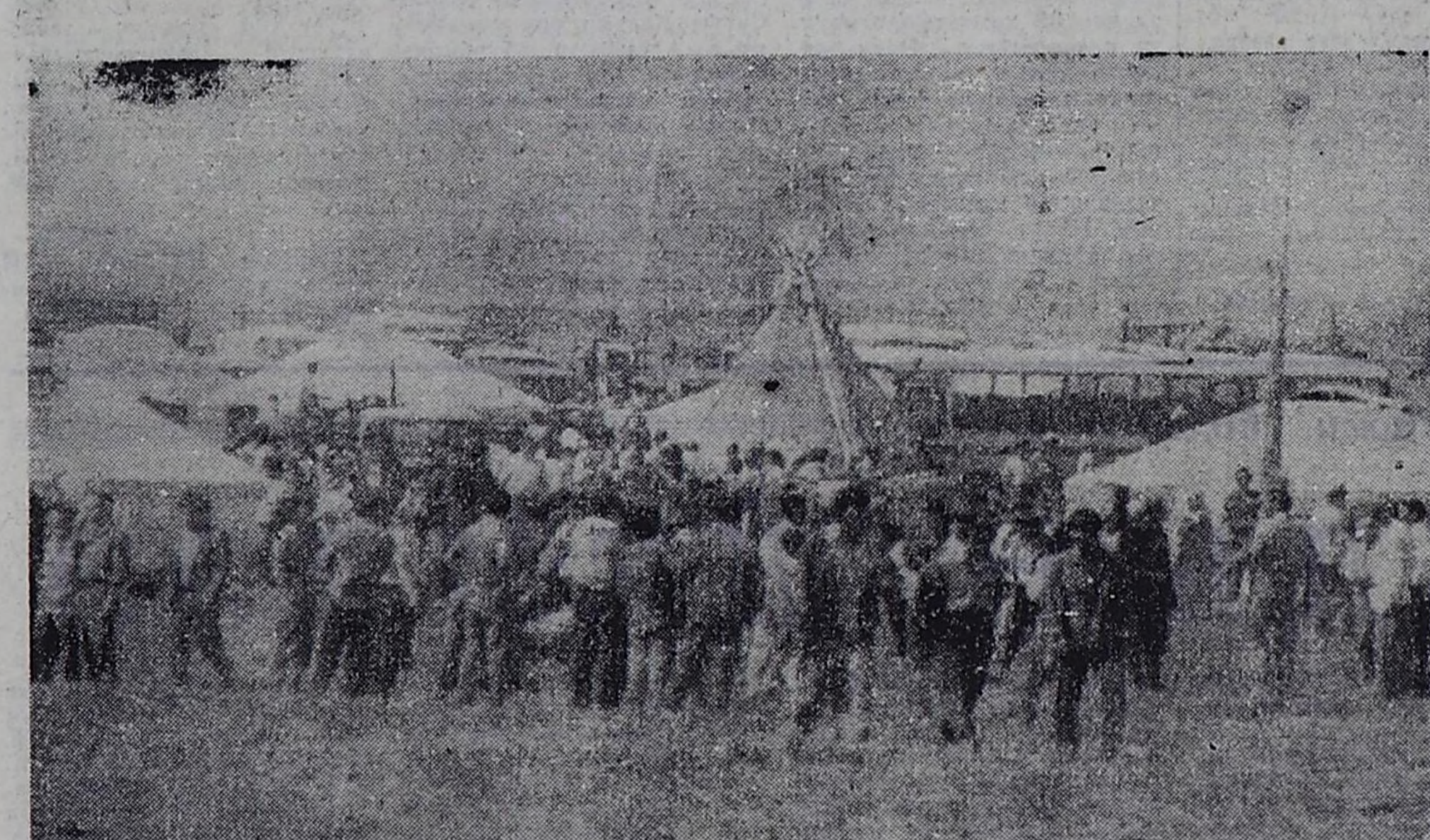
«НААДЫМ - 94»

Республиканың малчынарының чыл бүрүде чаңыл болган байырлары — Наадымга тураскааткан кол хемчеглер Бин-Хем биле Каа-Хемин каттыгып, Улуг-Хем кылдыр агып баткан белдеринин ол талазында ам Тываның топ хүрээни апарган черин чоогунда улуг шөлге август 13-те 12 шақта эгелээп, Кызыл хоорайнын төл кудумчуларын таварты эрткен бүгү кожууннарнын төлөкчилерин айттыг кижилерден эгелээп, Наадымны киржикчилери болгаш ону көөр дээр чонун шуужу кестүп көрбөөн-улуг болушкун кылдыр сагындырды. Улуг-Хемин Кызыл чогуула көөрүү ыча хөй машина-балгатты кажан-даа эрттирп көрбөөн боор. Тываның кол хүрээнин шөлү кижилер кизирт, айт багы көдүрүп кылдыр хөй чон чыылган, машина-балгатты да кижилер санап четпес болду, а кол-даа чүе ол бүгүнүң чурум-чыскаалдыг, сагынгалы озагай болган. Апаа бүдүн кода-хоорай болу бер-

өг ажилы кылдыр бүгү херекселдер, ар кижинин эдилелдерин — эер, чүген, сыдам, кижилер, үдүг, бис бижиктер, Эрзинин «Мөриден» көө-жүп келген аныктарын өскө-биле чорду, делгелерге киржи дээр тускай белгелерге эр-өдүр, атпараларында эт-сөвн бөзүн додур, болавык, бээлүг өзүг өе аан. «Чаа орукту» бөлүк элери келген аалчыларын тускай майгыны чалап, ээттедил, шайлап, чогум өөн комиссия көөр мурунда катап-катап «шылап» турдулар. А «юдураакчылар» (Тес-Хем) чыдап эвес, өөн додур улуг чалап алган, комиссия көрөгө кижилер орап болза, улам эки эвес деп бел дилип оорду дудур. Чогум чиктин сургеи аалчылар база таваржыр чорду: ийи анык эр бөлөгүн суг ишкен кижинин чыныга барган. «Бо тыва чурдугерден биске амаалы көөр өскөр бөө» — деп турдулар.

«Идет, өгдөр хөй-де болду, нунтузу чөлө төргин эки дериттинген деп болу, баарлаштырында кодаңнын демдээ кылдыр хөй малын бөзүн багдал каан болушк, катап-катап каалы: шуптузуна кижилер кайрып четтигер. Бичанга өгү үнелээр талалар биле тускай «саавырдыг», ол ажалын эки байр комиссия-да чүвениң ужу-бакын додарадыптар ийнаан деп болдап базын үнелээр. Шынап-ла, комиссия хамык чүвени төлараткан-даа.

Тыва Республиканың Президентин Ш. Д. Ооржак орадакчылары биле калы Наадым ажалышкынын, апаа тураскааткан бо хемчеглерин Тываның Топ хүрээнин шөлүнгө эрттирген байр озагай ужу-уртагалды да болду. Ол дугайында хөй кижилер озапалар демделген турар болду.

Кызыл хоорайда ипподромга болган айттар чарыжының маргылдаазы.

Байырлардың киржикчилеринге Кызыл кожуунун уран таланттыгларыннын оюн көргүзүү. Охемчик ОНДАРНЫН тырттырган чүрү.

«Республика хүнүнүн, Кызыл хоорайнын үндезилеттинип тургустунганының 80 чылынын болгаш «Наадым-94»-түн дугайында илеткелди Чазак Баштынын орадакчызы, хоорай чарыжынын даргазы З. Н. Саг кылган.

Тыва куруенин төөгүзү допу болган билдингилер, билимчилер, аалчылар, XVII чылында оран үезинде Тываның аалчылар феодалар эжелер алган, буян чартык чүе чыл дарлап келген. 1917 чылда Октябрь революциянын салдары-биле 1918 чылдын июнда тыва улус бодунуң бот-тускайла болгаш орус протектораттан хосталганын чарлаан. Тывага национал-хосталганын шимчешкини калбарган. 1921 чылдын август 13-те Тыва Арат Республика тургустунган чарлаан. Бирги Конституцияны хүлээп алган. ТАР 23 чылдарын дүргүзүндө туруп келген, күрүкени эргелен-башкарарын биле болган хообулдар чогаалды кылдырын таллап-биле үнелер чепсе арга-дуржулганы мөшин алган. Тыва Республиканың чаа Конституцияны эгелээп ажаллап кылдыр, эрге-чарга органдарын хевирлеп тургузарда, республиканың администрация-девискээр үдөлгени кылдыр ол дуржулганы ажаллаан илеткелди айткан.

Тываның 1944 чылдын октябрь 11-де Россия Федерациянын составында киргени улуг ажалы-агылын бүгү аалчыларын хөгжүдеринге делгем орукту айткан.

Тыва Республиканың Президентин Ш. Д. Ооржак орадакчылары биле калы Наадым ажалышкынын, апаа тураскааткан бо хемчеглерин Тываның Топ хүрээнин шөлүнгө эрттирген байр озагай ужу-уртагалды да болду. Ол дугайында хөй кижилер озапалар демделген турар болду.

Кара-Булуңдан медээлер

ЧАА ДИРЕКТОРНУҢ ХЕМЧЕГЛЕРИ

«Кара-Булуң» совхоз тургустунгандан бээр чаа-ла ийи чыг чеди олар. Ол үенин ишинде 4 катап директорлар солдушкан. Кожуунуң удуртуп баштаар улуг даргалары: Улуг-Хемден, Бай-Хаантың бодундан, кожазы Шангайдын даа медээ ажал-агыйнын тускай эртемнилерин директорго томулал тургулаан. Оларнын кайсы-даа ол ажалды, ажы-биле чугаалаарга, ууп шыдавааннар, аттарын борта адат-даа канчаар.

А бо чыныг совхозтун директорунга Олег Николаевич Тождоков томулал соода байдал өскерилген. Ол мурун «Менжегей» совхозка гидротехниктеп, кол агрономип ажалдап турган дээди эртемниг анык кижиле болтай. Кожуунуң медээ ажал-агыйн эртемнилерин дарга-аылаа, оон тускай эртемнилерин даа анык агрономун удуртуп баштаар ажалда сундулуг мөзү-шынарны эскерип турган чугаалаачыг. О. Н. Тождоков дээрге Межегейге өскөн-төрөгөн, институт дооскан соода, ол-ла черге ажалдап келген.

САДЫП АЛДЫНГАН

Моон мурунда Кара-Булуңга чыгыс-даа баш хаван турбаан болза, ээ ийи 30 укасыз эки хаваннарды «Көк-Тей» совхозтан садып алгаш, азырап эгелеш. Ол ажалды Валерий Чамыктың Мөңгүлүк даадырарган. Ол хаваннарны фермануң тайгы турлаанда туруп турар. Мында тандыс багыт чүгүп дээр, июль айнын төнүчүзүнде бир хаванын оорто алыскап. Элептик чүгү — ону хаван ажалкач-даа, ферманни таныныла даа билбей.

СУТ НЕМЕЖИП ТУРАП

Ук фермануң коллективге амгы үеде бир хүнде-ле 1 тонна чедир сүтү саап ап турган аларган. Май айда бо көргүзүп чүгүл 400 кг турганында бо хире четкени ол-дур. Бир инекке оонаштыр сүт хонукта 7 кг чедир турар аларган.

СЕНАЖ САЛЫРЫНЧЕ КИРИПКЕН

Кожуунда сенаж салырынче кирген ажал-агыйлар «Революцияныг чалбыжы», «Сосновка» дуржулга-будуруле ажал-агыйнын соон дарыи кара булуңчулар шоль 29-тан эгелеп сенаже киркипкен. Олар август айнын ийини мезгелине 96 тонна сенажты салган. Мында ийи КИП-2 дээ комбайнар урелишкени чок эки ажалдап турар. Оларнын башкарчылары Валерий Оюн, А.Тексей Мөңгүлүк өзү-харыскалгаш.

ЧАБС ШАПТЫКТААН

Совхозтун төп ситен шыткаар черинге чеде бээримге, ийида улеттин-фуражир Тамара Ооржанаовна Оюн, хол-биле сарат салыкчызы Мөңгүлүк Оюн, трактор-биле сарат салыкчызы Кад-оол Мөңгүш олар ажалдап турар болду.

ЧЕДЕР КУРОРТУНГА

Чайстың уркуундан 29-та-ла белеткеп алганы 180 тонна ситен хөвөөр артан, Август ийини хүнүнде дээр аяскан соода баштайгы рейс-биле 4 тонна ситен дүшкөн, ону сараттап турганы ол. Улеткылыкчызын чугаалааны болаа: «30-ийн хүнүнче чедир совхозтун ситенчилери 5 аяс хүнерни ажаллап, олзон шыырап ажалдааннар. Бөгүнге чедир база катап чыстап эгелеш, ыччангыт ситенге немешкен чүгү чок боол турары ол». Ийида-даа болза кара-булуңчулар ситен планын күүсөдир дээш, чыгыс-даа эле хүнүг халас эрттирбес дээш кызып ажалдап турары илген.

САВЫЙ-ООЛ ООРЖАК

Минда коллектив турган болгаш деминг ажалдап өөрөгөн. Чылдын на калы ажаллап чачыккан коллективте кижилеринде ситен кестирер машиналарда Иван Комбажы, Сергей Шербаков, Анатолий Коваленко, бөлдүрөгөн Оюн Тас-оол, Юрий Садыл-оол, престээринге Роман Севектин, Балчыр Саая олар доктамаал ажалдап турар.

ЧЕДЕР КУРОРТУНГА

Чайстың чыгыт үеиндеш кээп, дыштанганын өөр-танылга черинге эрттирер дег үчү чүгү каяа турар боор. Оон калында ук дыштангыла оюн-хөгүдү, башта чугаалап болура, мырманыг магалыг болбай каянаар. Чедер курортунга дыштангылары үчүгү эгелешчиг салышы, чок-та чаа Тыва Республиканың алдарлыг артисти деп атты алган «Саян» ансамблинин аразымы Титов Санчат болушун өг-бүлө хоштерин көргүсөш болган.

ЧЕДЕР КУРОРТУНГА

Көшкерттин башкарчызы мразжаны өөчү түп Маба Санчат көрүкүдөгү чыгып турган дыштангыларын чыгып чечкен чыгышы, шүлдүктөр, биле, алдарлыг артисти огу-ду Дюмитч, муулары Сырга, Чыныг чыгыс-төвөгү чыгып, чараш таныштар-биле үчүп

Таиды кожунуң ажал-ишчилериниң шудургу ажал-ооң хову шөлдеринде мал ажал-агыйнда хун буру чымыштыг бооп артып-шаан, Районнуң бежен чыл оюн телептиг уткуур дээш кожунуң ажал-агыйлары-нын, албан черлериниң ажал-ишчилери кызымак-най ажалдап турар. Ындыг кижилерниң бирээзинге Хадлыгынын дуржулга-будуруле ажал-агыйнын малчыны Чыртак-оол Маадыр-оюнчир хамааржыр. Ол келер чылын алдан харлаар Чыртак-оол Оюн 1935 чылдан март 5-те Тандынни Догаанга аратар Маадыр-Хелиң Деликович, Узуммаа Мөгөновна Оюннарнын өг-бүлөсине турттугун Кыргачаа Көк-Тей-Хелиң Моолдуң Улуг хүрээзинге шажыкчы дээди эртемниг челип алаш, Элегестин, Межегейниң чоңуна ачылуза-зын чедирип чораш. Ала-зы Маадыр-Хелиң Оюн Эр-тинге Булак хүрээзинге өөр-ренип турда, репрессия эге-

«Шамбалыг» совхозта

ТАРААЗЫ ЧААГАЙ

Дуң Кызыл кожунда Шамбалыгга чораш, ында тараазы Сарыг-оол Ондарга ужурашты. Долгандыр олар-бечинер, дыгыт үнген теер-чаагы ситен-биле шып-тыган, тараалыг шөлдерге ол айтты.

Тараан тарааларымын бип уру дуо ол кестүп чы-дур. Ында дөгү чүс ажал-гектар кызыл-тас налып чы-дар чүе. Оон өзүмү бо деп-ки-лир. Дүжүт чаагы болур ужурулук. Мен тараакыларын санаакчы-агроному болуп ажалдап турар мен. Доржу-оол Шүчүе бистинде брига-дирлеп, ажал-ишти биланди башкарып тур. Эрткен чыл-дырмындан-даа чаагай дү-жүтүп ап болур, мурунда ышак, чарыш турган бол-за, бир дугаар черге уууп болур бригадала бо — деп, ол чуга-лаашты.

КУРЛАК ЧЕДИР УНГЕН

Шамбалыгынын шөлдериниң ситен бо чылым курлак чедир үнген-ле болтай. Сүт-барзан фермазын мурнуу талазынын ситени кезип алдыр бези күш четпейн турар. Моон мурунда талдарла менза мындыг чаагай дүжүт-өт-сиген турбан чүе — деп, демги-ле Сарыг-оол Ондар суур адаанда шөлдерге чорувушта, чугаазын улай казатты.

Шынап-ла, хөлчөк сырып үнген өт-сиген бажин угайы, «Шамбалыг» совхозтун бо чоруту таныш аларган, өөренип чачыла-ла берген. Оон ажал-данга, мергежиянге ханы берданинниң ындыг бер-гелери ажал эртеринге да-дыгышыккан болган дээш ча-гыс болбос боор.

Күзөңчиг аалчы

Сүт-Хөл кожунуң Хер-Тайга унастк эмнегелде олашкан ажал-хөргөңө кы-зымак, кижилериниң калдыкы-ны дээш билгир-мергежилдиң чыраам чокка бардалагып чоруур эмнегелде хей. Ын-дыгларын бөөзөгөнө анык эмчи Светлана Ондар Ха-мааржыр. Ол каш үчү бурлу-дук «Кызылдын» челинине уч-лишеви дооскаш; бо үчүстөк эмнегелде ажалдап чедип келген. Ону малчынын эмчи-ни кылдыр томулалган, ону ол күзөлдүн-биле хүлээп алган.

Өшкү ажал-агыйлы «Иш-кин» совхозтун малчынары кадыр-берт хонатарлаа туруп турар. Алаа чедери ычган-ла амгы эвес, чоруп өөрээ-мези кижээ сүт оон оруктары дымка-ла берге. Астыг, чадаг, мушныялгы чораш, Светлана Ондар оон оруктары-биле

чоруту таныш аларган, өөренип чачыла-ла берген. Оон ажал-данга, мергежиянге ханы берданинниң ындыг бер-гелери ажал эртеринге да-дыгышыккан болган дээш ча-гыс болбос боор. Светлана Ондар Алды-Иш-кин биле Шеле малчынары-нын четтингес манаар күзөң-чиг аалчыны. Тускай «График» бугаар малчы келдирип эрлип, кижилериниң калдыкы-ны шычып, херек, чугула-эмнери берип чоруур. Оон ийини арып-шегерге хама-рыштыр лекция, бекеталары кылды, боттуг лекция-була-зы берип турар. Оон бие, бөдүүн, дуурагак сектиял хундуктеп, биле макталды чадап алган.

Күзөңчиг аалчы

Сөлдү каш чылдарда ара-ганын хайы-биле кем-херек үлгелер чоруктар кескү апа-

Таиды кожунуң 50 чылынга уткуштур

ТУРА-СОРУКТУГЛАР

Чыртак-оол Оюн тараа культураарын эстуреп, аккарыңдан акгыда ол үе-де кукуруза өстүреринге онза шыгараан. Чылдын-на бир гектардан ортумаа-биле 350 центнер ногаан массаны ажаап тургаш, Тыва обла-стын Тыва АССР-иниң анык-тарынын аразына шыла-раңгай ажалды биле сура-жыан. Ыччангыш Тыванын төөгүзүн ийини томунда оон алын киргип, төө-зүгү арттырып кааны Чыр-так-оол Оюнга чоругаарал бооп артып калган.

Алдап чылдарын ортан

Чыртак-оол Оюн тараа культураарын эстуреп, аккарыңдан акгыда ол үе-де кукуруза өстүреринге онза шыгараан. Чылдын-на бир гектардан ортумаа-биле 350 центнер ногаан массаны ажаап тургаш, Тыва обла-стын Тыва АССР-иниң анык-тарынын аразына шыла-раңгай ажалды биле сура-жыан. Ыччангыш Тыванын төөгүзүн ийини томунда оон алын киргип, төө-зүгү арттырып кааны Чыр-так-оол Оюнга чоругаарал бооп артып калган.

«Шамбалыг» совхозта мал чемнериниң белеткелде элээр каш бригадалар, эве-лолор шалыгы ажалдап тур-ар. Оон бир ийеңге үш дугаарык бригаданы хамаа-рыштырды.

Осмичик Ондар

Ында Сергей Ооржактын механикастакан эвезооч хей ситенин кезип, сараттары тургускан. Сенажты салыры ууктеп чок. Ондарларда ам 180 ажал тонна сенажты ме-ханикастакан машина-техни-каны кужу-биле салган. Арап ажал-агыйларынын иш-чилерини сараттары база көзүлөп турар.

Тыва чыгыт үеиндеш кээп, дыштанганын өөр-танылга черинге эрттирер дег үчү чүгү каяа турар боор. Оон калында ук дыштангыла оюн-хөгүдү, башта чугаалап болура, мырманыг магалыг болбай каянаар. Чедер курортунга дыштангылары үчүгү эгелешчиг салышы, чок-та чаа Тыва Республиканың алдарлыг артисти деп атты алган «Саян» ансамблинин аразымы Титов Санчат болушун өг-бүлө хоштерин көргүсөш болган.

Күрүнениң малын чидирип, самычтап көрбөз. Калар-ган малын ажалдазын, чемгерилгезин, одарлады-рен билдиги чорудуп кел-ген. Дүк планын чылдын-на күүсөдир турар болгаш зоо-ветеринарлыг ажалдарга иделкейлиг киркип турар.

Чыртак-оол Оюнун эки ажалдап, чурттап чоруурун-га, өөнүң өззи Янарина Шакар-ооловна Оюнунуң үлүг-хуузу бар. Ол богу ба-лаа Хадлыгынын дуржулга-будуруле ажал-агыйнын хундуктеп эки ажалдын, Ыччангыш маада Янарина Шакар-ооловнаның хой кыр-гып ажалдап чораванын кир-рикесин. Ол хой кыргы-рын талазы-биле кожуну болгаш республика конкур-сарынын хей удаа тилек.

Транспортту билдиги башкарап

Тес-Хем кожунуң ИХ-ның КАИ ажалдакчылары транспорт башкарып чоруу кижилериниң бот-харыскал-ганын улгаттырар дээш бот-туг хемчелерин доктамаал чорудуп келген. Ажалдын коллетивтеринге, албан, орга-низацияларга болгаш чамдык чылаачыларга надыг байла-дыг чороруун дүрүм чүдү-деринге даанып, таныш бол-гаш ажалдарын чорудуп турар.

1994 чылдын бирги чартык чылдыг ындыг ажалдар элээр каш черлерге кылды-ган. Бо хүнерге чедир (бир-ги чартык чылда) орук дү-рүмнериниң дүрүмү хажыт-кан 520 чылаачыларга, тра-ктористерге администра-тивти сайгарылыгынын кылды чоруткан. Тодаргайлаарга мындагы машина-техника-ны чоруп документ чок башка-рып чорган 90 хамаатылар-ны, күрүненин техниктеп хы-налдазын эртпез 17 чылаачы-лары илереткен.

Бодунга хамаарышкан тех-никазын орукта урелишкени чок башкарынга белеткел чок, машиназынын термоз кезээ четге ажалдаас 55 чылаачыларны илереткен, орук демлектериниң негел-дизинге 16 чылаачыларны билин дүшпөс, билбес бол-ган.

Кожуну иштинде авторуор-тук чейлиме чок байлааны-дан сумулар аразына пас-сажиртер артыгыгырылганын нарын байдалда тур-арында чылаачылардын ара-зында артык пассажирлер ап чоруу чорук эвезөөвөн тур-ар. Ыччангыш 187 чылаачы хемчег алыскап. Маши-на-техниказын башкарап эрге-чи чок 38 хамаатылар орук-ка илереткилер. Орук дү-рүмнеринге озат-ондактыг таварылыгынын үнер дөзү — арагалаашкы эвезооч кым-лаа билер. Чөптүг бол-гаш шыгык негелтени 60 чылаачылар хажыткан Олар-нын 19-ун техникка башка-рап эргечкен казып, хемчег оонаган. Оларнын чамгыта-рын адап көрөй: Алдын-оол

Кижиле болгаш бойдус

Айылылдын демдээ

Тыва чон сарыг шажы-нын өөренип салып чо-рааш бодунун төрөн чурту-лун байлаан, агаар-боду-рун, арга-арыны, аржаан-сугуларын мун-мун чылдар иштинде тамгалаш, ону сал-галдан салгалда дамчыдып берип чораш.

Амгы үеде Тыванын бой-дузу дүргени-биле урелип эгелеш. Ону мен ийи ка-раам-биле көрүп, кулаам-биле амынап чор мен. Баш-кы кижиле болганымда бежен чылдардан эгелеш сес-чылдарга чедир өөреничи-лер эдиртип алгаш, төрөн Тываымын дөвискээринге турисчи аян-чоруктары кыл-дып чордум. Ылганга че-ден чылдарда Кызылдын башкы училищенинниң сту-денттери биле Танды, Сис-тыг-Хемнин ууну өрүп похид-чуртап чораш бис. Шах мында чараш, байлак хем ховар-ла: балык, байлан, кат-чарис, мөөгү, эм өлтүр, эмзиг чыгыт погаан ара-аргы, дини, адыг — дээш чүчү чок дээш боор!

Ам ол хемини бажына-ла чыгарып алып казып эге-леш соода, ол чараш хем «өлөң» Шаанла ол хемини эртинге чадап кылаштып чо-рааш, келер чедер дашкык туристер чоруур чер-ле йынап бо — деп, бөдөнүп чораш мен. Чыныкчалдар мен «Өлүг хемге ким аян-чорук кылдыр боор. Ол «өл-гөн» хемини өргөк үезин санаар болза, чеже даа тона-ла алдыдан улуг болду ийи.

Кижиле болгаш бойдус

Багуи бистен бо бичи бем-бүрөөвике бойдус халавы.

Барнаул, Оренбург хоорайларга болуудаа Рос-сия тергелги хой кыргыны-ларнын маргылаазыны иделкейлиг кирипкеш, шы-надыг черлерин ап турган. Хадлыгынын эки ажалчын-нары Чыртак-оол Маадыр-оович биле Янарина Шакар-ооловна Оюннарнын өг-бүлөз бир кыс ийи болду өстүрүп азыраанар. Уруу Людмила Очур-оол Чеди-Хөл кожунуң Хову-Амсы школазында сан башкызы. Улуг олуу Александр Оюн респотресоюз шүтүмүндө автоталка чылаачызы, Алек-сей Оюн ада-незынде дуза-лакчы кадарчылап ажалдап чоруур.

Арамыста чурттап чоруур бөдүн ажалчын кижилери-висти кысказы биле бичир-гени кысказы болуш. Олар бо-рюк экономиказынын нарын болгаш берге үе-чадазын угаап-билди, ону ажып эр-тер дээш ам-даа тура-сорук-туг ажалдаарлар.

Михаил Ондар

Транспортту билдиги башкарап

Тес-Хеминиң хергелекчи-лер нитилелин чылаачы-зы Дадар-оол Донуй база мотоцикл башкарып чораш Вячеслав Чамчы-оол болгаш Олун-оол Оюн олар эвези-рин хайыдан үскүлешкен түнөлдөү Урана Дамба, Вячеслав Чамчы-оол амы-тыныдан чарылганар. Ус-тунде айтканымыс кем-хер-ектер болуп тура-даа, чо-лаачыларын болгаш хамаа-тыларын серемчилеп чок бо-луп турары дүвүрөңчиг. Чы-галанды ортумак школазы-нын өөреникчилери агаарлап, дыштангы ужуруду черинге чыдап алган түнөлдөү Саян Баржай хенертен кел-геш, чыткан урууларын кы-рыны халыткан. Бо тавар-гылда 1 уруг амы-тынан чарылган болгаш 4 кижиле кемдээшкени таварышкан. Ук херектин талазы-биле-ке-земче хөвөн оттурган.

КАИ ажалдакчылары Ак-Эрик сууга ажалдаан түн-өлинде калдык-даа чөпшө-рөл чок күрүне кызыггарын өрткөн 4 моол хамаатылар-ны туткан. Чыл санаага эр-тирип турар «АВТОБУС» операциянын түнөлинде май 16-дан июль 16-га че-дир орук дүрүмүн хажыткан 4 чылаачыларны илереткен болгаш бир чылаачынын ав-тотобу башкарап эргеч чок болганын пассажирлер транспортун башкарындан хостан.

50 км-чын орук хыналда-зын кылган Оон иштинде 27 км орук автобустар чо-лурунга таарымча чок бо-луп турар.

Тес-Хем кожуну дөвис-кээрине транспорттарын хажытпас чокуту хандырап дээш КАИ ажалдакчылары ийини чартык чылда моон-даа эки ажалдарын хүлээ-ген.

А. ЧИМИТ

Тес-Хем ИХ-ның КАИ салбычыны дакташ, мпда-чыныг улуг лейтенантымы.

Сугуң байдалы база оон дээрөөсө. Суг — бойдустун эң-ле уреличел кезээ болур. Чер кырында суг элек йш-каш сагындары, ыччалда-даа дус чок суг бугу сугуң пазониниң айтырлары бар. Чижээ, 1950 чылдар эгелеп кижиниң саны 2 насаат екен. Дөртөн чыл болгаш кижиле оны база 2 катап өвөр — 9—10 миллиард апаар. Бо-ла үе иштинде аш-чөм өзүлде-ле чыныг черге доктап тур-рупта, Хөзүн чөмичишчил-дизин чөмөп шымаале алар-ган. АКШ-та кукуруза болгаш тараа ажаап алышыкын кызырып эгелеш. Японияда болгаш Кыдатта дүжүттүн өзүлдеди талпалып турупкан. Тараа өстүрериниң чаа техно-логиянын эртем ам-даа бил-дес, ажиттынаан. Амды-ра-ддын үндөини — хөзүн дөлейде кызыралып, урелип, оон шөлу кызырып турар. Херек кырында кижиле болгаш бугу-ле дирик чүе — хө-рү-лүн (гумус) деп адаар черини хөнгөп чуга карындаан ха-мааржыр болтай. Бир санти-метр кара хөзүн 300 чыг иштинде бир сантимер кара-хөзүрүңү черин дусталдырып тургаш, кугуларынд мал-малгага бастырып каапкан, химия-биле өлүр хоранып алгаш, асфальт-биле дуглап алгаш, анаа улуг хоорайлары тургускан, төгөчөп кааптар чүе дир.

Хирленген сугну кижиле ижер кылдыр арыгларынга улуг өртөктиг технологияны ажаллап турар. А чамдык черлерде шуут чок. Делегей-нин чамдык дөвискээринде сугну кызырап чок хөвү-биле ажаллап-даа турар бол-за, өске дөвискээрлерде оон үнөзү элб-биле дөмөй бол-турар. Ында сугну бөзөп, эңг канистрлерге, тыквалды кылган савааларга, куткаш, чүктен алгаш, хей километр черин чадап эртип чораш, бажынында тылбай, чыдык-сыг берген сугну экар-дир. Ында аарыг тардыр бакте-риялар кончүг хей, аарыглар-нын 80 хуузу ол суг тара-дын чоруур.

Тыванын ак-көк хемнери-нин, хөдөрлерин суу соок, арып, оон каякы-даа черден узап ийи-болур. Чедер чыл-дар үезинде Бай-Тайгагай. Бай-Тал дугаарга эрик кы-дынга солжурга келген

Кижилер болгаш чылдар

БУДУШТУГ САЛГАЛ

Сөөлү үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Безиң үөдө бистин салгалымыс бооп өзүр олар уругдарымыс ада-өгбелерини төрөк харылаанында уланын...

Ажыл-агылды 19 кодагы бар, оларның беш кодагы төрүр өшкүлөрүн.

АМЫДЫРАЛ БОРА-БУДУН...

Оларны кадарар кижик чок болганында туу кимдерге кыштагы маат турганында баш саны хей кызылган.

Кү кырындазын моон мур-тукта чылдарга денээрге, дикси хуусада кончуг шалдыкна дооскан.

Тей салбастан. Профком бистин совхозта чок, оң хараза-биле минаар-мынаар кулорторт чоруур пугеуналар база тывалбастан.

Каш чылдар бурунгаар Саян артында 50 кыс мол-дургалар салды алган. Оң ачудези база бер албаан, ачуп хараар чоруу хей.

Шугу түвени багай дээр-ге кайы боор. Чамдык мал-чынарның көрүзүгүр хоо-май өвөс бодур ийин.

Мен маана Ортең-Арыг малчы бригаданында мал-чынарның амыдырал-турт-талгазына хамаарыштыр чамдык негезде, хомудалдарны бийикседим.

Орлан МОНГУШ. Кол зоотехник. «Кызыл-Тайга» совхоз.

ОЛИМПИАДАНЫҢ ЛАУРЕАТТАРЫ

Россияның Олимпий комитетинин президентини Виталий Смирнов олимпий шимчөөшүнүнүн чүс чыл болган оюнга тураскааткан конкурстун лауреаттарын ат-ада-орна дээш болот ишти шаманскоени амаар ужурга таварышкан.

Инитизи-биле тренерлерден, журналистерден, чыгаш-чылардан, шүлүкүлдерден, чүрүкчүлдерден болгаш скульпторлардан 238 ажыл кирген. Ийор оларын эн дээрелерин шилип алган.

В. РУФФО ХОРАДААНЫН ИЛЕРЕТКЕН

МЕХИКО. (РОСИТА-СЧТА-ның корреспондентин Алексей Кравченко). Мексикан актриса Виктория Руффо оң ову-хевирин чөпшээрел чокка телевизияга ажыл-лааны дээш Россияны чамдык коммерциалык компанияларын харысалгалык кижилерин судка бээр деп шийитирген.

Виктория Руффонун чугаалап турары-биле алырга, чоокта чаа ол Россияга болгаш Арменияга чоруу тургаш, сады-саарыга-биле холбашкан чүрүкчү тырттарына киришкен болгаш оң ову-хевирин тарладалга болгаш еске-лаа сорулгаларга ажылдарына чөпшээрел бербөөн болуп турар.

САЛГАЛЫН АРТТЫРЫП КААН

Каунас хоорайның зоопаргына келген кижилерини кичээленин хаара тудугтар хөлчөк чараш Зорро деп ат-тыр леопарт эри-келганын, чынарнын сый-иктеп, ие халааш, улуска-четтирей туруп берген.

Леопартты каш чыл мурнунда Новосибирск хоорайдан эскелген турган. Оң салым-хуузу хомудачы бооп тиген-даа болза, чынтанчы хөлчөк ийн оолдарын арттырып каан.

Каунас хоорай, «Труд» соулдан.

Кижилер чымын чок болза, оларын өле солгур алаар, «Бойдустун амы дууренин байдалын билбес, караан халтап алган олар политик — удуртук ажилга дун бооп кирген кижидир» — деп Франциянын бойду камгала-лынын сайды Врис Ловенде чугаалаан.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

ЧОН ТӨЛЕПТИГ ОЛДАРЫН УТПАС

Тывага болуп турган хан-ней репрессияларның уругунда боолаттырып каан «контрларның» баштайгы бөдүүнү ажи-төлдүндө ам ирээлүү өвөш кижик артан бис.

«Контр» дээш боолаттырып каан болуун төлептиг оолдарын тыва чон утпаш. Оларын арыг ады менгеджер талазы-биле ажилды чон ам сөөлү уеде чорудуп эгелээниге «контрларның» арткан каш-ла сангыг ажы-төлдери бистер улу өмүс-кү-биле солунардан көчүрүп, радио, телевизиядан дин-чон, көрүп турар аларган бис.

Чоокта чаа Адыг-Тулун Хемчик-оолдун адын оң төрөзүн чери Хайыранан суур-нун бир кудумчузукта ба-йырлыг байдалга тывыска-лыг чаланын баугаар кир-гил аас-кенигини болган мен. Ийчан акызынын ужуу-база-ла «контр» акылыг дийткеш, шийтирпн чораша, элген оң дунмазы Тондун-тур адын бээр бир кудумчу-ла тывысты. Бодунун чан-гыс тер чурттуг алдарлыг кижилерин Хайырананым чон утпаш сактып, үнелеп, менгеджер турарын көрөш-көрдүм.

Хайыг кара нугу-дун шаажылаттырылганын тө-мөг терин амаг чедир ты-палы Тыванын эрге-ча-гырга органдарына эгертип-даа болду деп.

Чөре-нычаш аалдары «контр» деп, нугулеткеш; олуртуп, кара-бажындагы, шөлүттүргөн, жеже-жеке хил-личек чок кижилерини ажы-төлдери мен деп халалтып амыдыралды чурттап эртпе-ди дээр! Бидиг ууеде та-варышпаан болгаш Токанын ачыында чог иштинге бүү-рек деп чыгар эскен, там-чыктыг амыдыралга таалап чоранарнын Токаны камга-лаары чугаажок болбайн кан-чаар. Атамның болгаш оң эш-өөрүнүн чуу дээш амы-тыннадан чарылганын сол-луннардан, динг керечелер-нин бижип, чугаалап тура-рыдан ам чон билдир, Чи-жөө, ачам болза шүтүмү-лел дээш нагыдаан кижик болгаш Херечинерин бижип, чугаалап турары-биле база архив документтерин бау-гаар алырга, ол Күрүне бан-кызынын даргазы тургаш, чонуну апка-тегерини кайы-хаманчок чеге чарыгала-нын, апага-лаш, шай-лаашкынына чарыгдарын бодурбас дээр тургуп, ол таланы-биле Токанын кызыл чугаалап турган бис.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Тывага алдын казып тыварына удураллаан мен. Чөрин казар байлаан бо берге уеде ажылгавай, ам кажан ажылгава бис ычаш. Мында Сынтыг-Хемни хирдидирбес хемчөг алыр дугайында чугаалап турар мен.

Ажы-биле чугаалаарга, «Өт-тен-Артың» малчынарды оолааш, ыржым чеге, эңи чуртта кандагын бооп тур-гаш хомудачылар.

Орлан МОНГУШ

Кол зоотехник. «Кызыл-Тайга» совхоз.

дун чангыс чер-чурттуула-ры, ажы-төлу оларын ады менгеджер талазы-биле улу-а-жылды кылганы дыка-ла өөрчүгүч-дүр.

Мээн ачам Оюн Тантайын база чон билдир. Тывага эн баштай өртөн-билгип чедип алган анык кижилерини оң бирээни чораш болган. Нам школазын Улан-Батор доо-зуп алгаш, ТАР-ның сан-жө-ө сайыдынга, ССРЭ-ге ТАР-ның элчин, үр чылдарда ТАР-ның даштын херектер сайыдынга, а ол ычкаш ТАР-ның Сайыттар Чөвү-ленин Даргазынын бирги оралакчысынга болгаш ТАР-ның Күрүне планнын дарга-зынга, алаа соонда ТАР-ның Күрүне банкызынын дарга-зынга ажилдап чорду. Бүрү-не банкызынга ажилдап тур-да, ону кара нугу-биле чо-руддаш, анаа-ла боолат-кыран, Мээн ачам херек-чи-ринде ТАР-ның нам, тазая-нын база бир көсү ажилда-чызы чораш, Тыванын чо-нун мурнунга ачы-хавыла-ны дээш ачам — ТАР-ның Республика ордени-биле шаптакан баштайгы кижилерини бирээни. Ол чүге-иниң адын алган-дужаалга ажилдап чораш өвөс, харын тыва чеге чогаалды төп-түп сайыраарына база бо-дунуң улус-хуузуң кири-ген чогаалдар, эртемден-нер, журналистер бижип ту-руп. Ачам тыва чогаалчылардан эн баштай ла Алия Бартоном «Халашкылар» деп уруглар номун тыва дилге оочудурап, шүлүктүрнн ба-за еске-лаа чүүлдерин, би-заар болгаш, ол дугайын ачымны чангыс чер-чурт-туулганы — таңдыктар, ме-жегейкилер эң билдир бо-лгон деп идээзеш, ычалажык чамдык анык кижилер оол дугайында орта билбес-ла-ла чалавас минаан дээш, ача-мын дугайында база катал бижип олурар ужурум бо-лгон.

Таңдыкчылар, менгеджерлер боттарынын илдег өвөш болуп, оң арыг ат-сынын менгеджири, төрт-түнгениден бээр ам бо-ларда 100 харлаан дегеле-лел эрттирер ирги бе дээш иделемин-биле мону бижип олурарым ол.

Ачам таразан Талкынын ге дыка-ла ынак чораш. Ажилында чынып келеш, бистерин өскүс 6 ажы-төлу денектиң кырына омурду алгаш, ынак Менгеджини дугайында ырын биске бо-ла ырлап берип чорашын үр-түлүч сактыр мен. Амгы Со-циал хандарыга яаманын бажынынын чайдунда шаанда «Тыванын аныкты-ры» солунуну реализация турган бажына ычан ачам сунуу «контр» дээш хоор-уу каан турда, бис оң өс-күс ажы-төлу ол бажынын солганын дужунда хара-ганнар аразына имирдиде чаштып чед бээр турган бис. Ийчан тынар-тынмас манал чыдарыныста «Атам төрөзүн чери «Межегей» дугайында ырын бо-ла бүүдү ырлап чыдар чүе.

Атамның ыча хей өсүс артан — мезинден чыгын-да чырыган ажы-төлу шы-дакжыр аржакы берге амы-дыралдан бичизинде-де кыр-дыгылап калганнар. Чүге-иниң мен дийрп аркан мен. Хемчик-оолдун адын Хайы-ранан суму чыгарганын, атам даргазы Б. К. Монгу-л оол чыгалан чонун өмүз-инден сөс ал, митингин аяктыкш, Хемчик-оол, Тон-дун алышкыларның доңу-намдары-биле чыгаланнар.

Бо өзүлдүм үеинде ме-тегер хуеки база солун эрт-тин. Анаа тилээнерге ая-т, шары, ирт, серге болгаш өс-ке-лаа шандаларын тывыс-кан. Чон хей-ле чымыды, ол хире хей-лү чонун Хем-чик-оолдун ажы-төлу Дос-палмаа, Кочук-Тара, Бак-Көк олар халас аш-чөм-би-ле чемгерип, хундузаш.

Спорт маргалаанынга тил-көөрүнери шаңнаарынга Хем-чик-оолдун ажы-төлу база киришкенине чон өөрүп тур-ду. Шаанда «контрларны» чыла шаап эгелээнд бээр «контрларның» удуртукчу-лары Чурмит-Тажы, Хемчик-оол, Танчай-деп каргыштыр айтканын чорудуп-ла тур-ган чүе болгаш, Бо уш ат-ургулчу коня чоруур тур-ла. Ам оларын агартканын, шыныг херек тилээнде, Чурмит-Тажы, Хемчик-оол-дун бижип турар болгаш, Галина САИЗУ. Кызыл хоорай.

